ARTHA Poona 4.

उद्योगधंदे, बँकिंग, अर्थशास्त्र, व्यापार, सहकार, इत्यादि विषयांस वाहिलेलें एकमेव मराठी साप्ताहिक
स्थापना : १९३५

अर्थ

" अर्थ एव प्रधानः " इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति
—कौटिलीय अर्थशास्त्र

प्रत्येक बुधवारीं प्रसिद्ध होतें.
वर्गणीचे दर :
वार्षिक : ६ रु.
सहामाही : ३ रु.
किरकोळ : २ आ.
दुर्गाधिवास, पुणें ४.

LICENCED TO POST WITHOUT PREPAYMENT
Reg. No. B. 3484. Licence No. 53.

वर्ष २१ | पुणें, बुधवार तारीख २६ सप्टेंबर, १९५६ | अंक ३९

विविध माहिती

इंडोनेशिआला रशिआचें कर्ज— इंडोनेशिआ आणि रशिआ ह्या देशांच्या दरम्यान आर्थिक व तांत्रिक साह्य देण्याचा करार करण्यांत आला आहे. कराराच्या अटीप्रमाणें रशिआनें इंडोनेशिआला १० कोटी डॉलर्सचें कर्ज द्यावयाचें आहे. कर्जाची मुदत ८ वर्षांची असून व्याजाचा दर २॥ टक्के आहे. इंडोनेशिअन पार्लमेंटनें कराराला मंजुरी दिल्याबरोबर तांत्रिक मदत देण्यास सुरवात होईल.

सहकारी घरबांधणी— मद्रास राज्याचे सहकारमंत्री श्री. शेटी ह्यांनीं अशी माहिती सांगितली कीं मद्रास राज्यांत १९५ सहकारी घरबांधणी संस्थांनीं आतापर्यंत ७,००० घरें बांधलीं आहेत. आणखी १,००० घरांचें काम सध्यां चालू आहे. त्याशिवाय सरकारच्या मदतीनें आणखी ३,००० घरें बांधण्याचें काम नुकतेंच सुरू झालें आहे. सरकार सहकारी संस्थांना २ कोटी रुपयांची मदत करीत आहे.

सुएझचा कालवा व चहाचा व्यापार— सिलोनचे अर्थमंत्री मि. स्टॅनले झोइझा ह्यांनीं असें मत व्यक्त केलें आहे कीं सुएझच्या कालव्यासंबंधीचा वाद वाटाघाटींनीं सोडविला गेला नाहीं तर सिलोनच्या चहाच्या व्यापारावर विपरीत परिणाम होईल. सिलोनचा बराच चहा ब्रिटन व पश्चिम युरोपमधील इतर राष्ट्रें ह्यांना निर्यात करण्यांत येत असतो.

जर्मन कारखान्यांशीं करार—रूरकेला येथील पोलादाच्या कारखान्याचा कांहीं भाग उभारण्यासंबंधीं डिमॅग ह्या सुप्रसिद्ध जर्मन कंपनीशीं करार करण्यांत येणार आहे. कंपनीच्या अंदाजाप्रमाणें सर्व कारखाना उभा करण्यास १२·५ कोटी पौंड भांडवल लागेल. एका पाळींत १,३०० टन पोलाद निर्माण करणारी यंत्रसामुग्री डिमॅग पुरविणार आहे.

रायपूर येथें संस्कृत कॉलेज—रायपूर येथें काढण्यांत येणाऱ्या संस्कृत कॉलेजच्या इमारतीच्या पायाचा दगड नुकताच समारंभपूर्वक बसविण्यांत आला. महंत वैष्णवदास ह्यांनीं कॉलेजच्या स्थापनेसाठीं गेल्या वर्षीं ७५,००० रुपयांची देणगी दिली होती. त्याशिवाय १०,००० एकर जमीन व एक सिनेमागृह ह्यांचीहि देणगी त्यांनीं दिली होती. सिनेमागृहामुळें कॉलेजला दरसाल २५,००० रुपयांचें उत्पन्न मिळेल.

मागासलेल्या विद्यार्थ्यांसाठीं शिष्यवृत्त्या—मागासलेल्या वर्गांतील विद्यार्थ्यांना शिष्यवृत्त्या देण्यासाठीं मुंबई सरकारनें चालू वर्षीं २,६०,००० रुपये खर्च करण्याचें ठरविलें आहे. ज्या विद्यार्थ्यांच्या पालकांचें वार्षिक उत्पन्न १,८०० रुपयांच्या आंत असेल त्यांनाच शिष्यवृत्त्यांचा लाभ घेतां येईल.

उत्तर-प्रदेशांतील अन्नधान्याचें उत्पादन— उत्तर-प्रदेशाचे मुख्य प्रधान डॉ. संपूर्णानंद ह्यांनीं अशी माहिती सांगितली आहे, कीं दुसऱ्या पंचवार्षिक कार्यक्रमाच्या अखेरीस राज्यांतील अन्नधान्याचें उत्पादन सध्यांच्या मानानें ३४ टक्के अधिक होईल. ही उत्पादनवाढ होण्यास जादा खर्च मात्र लागणार नाहीं. १९६१ अखेर राज्यांतील अन्नधान्याचें उत्पादन १·५ कोटी टन होईल असा अंदाज आहे.

बिहारमधील सायकलींचे कारखाने—बिहार राज्य सरकारनें राज्यांत सायकली व त्यांना लागणारे सुटे भाग तयार करण्याचे तीन विकेंद्रित कारखाने काढण्याचें ठरविलें आहे. हे कारखाने रांची, पाटणा आणि मुझफरपूर ह्या ठिकाणीं काढण्यांत येतील. सर्व कारखान्यांत मिळून दरसाल १५,००० सायकली तयार होतील अशी अपेक्षा आहे.

ब्रिटिश विमानांची खरेदी—ब्रिटनमधील एका विमानाच्या कारखान्याकडून भारतीय सरकारनें २५ लढाऊ जेट विमानें विकत घेण्याचें ठरविलें आहे. हीच कंपनी बंगलोर येथील हिंदुस्थान एअरक्रॅफ्ट ह्या कारखान्यांत वरील प्रकारचीं विमानें बांधण्यास मदत करणार आहे. भारतीय वैमानिक तंत्रज्ञ शिकवून तयार करण्याचें कंपनीनें कबूल केलें आहे.

सिमेंटचा नवा कारखाना— पोरबंदरपासून १० मैलांवर असलेल्या राणावर ह्या गांवीं खाजगी मालकीचा सिमेंटचा नवा कारखाना काढण्यांत येणार आहे. पोरबंदरच्या आसपास विपुलतेनें सांपडणाऱ्या चुनखडीच्या दगडाच्या खाणींचा कारखान्यासाठीं उपयोग करण्यांत येणार आहे. कारखान्याचें अधिकृत भांडवल ५०० लाख रुपये असेल व त्यांपैकीं १५० लाख रुपये वसूल झालेलें असेल.

रशिआच्या अनुभवाचा फायदा— रशिआचे उप-पंतप्रधान मि. मिकोयन ह्यांनीं चीनच्या कम्युनिस्ट पक्षाच्या परिषदेंत भाषण केलें. ते म्हणाले कीं रशिआच्या अनुभवाचा फायदा घेऊन तांत्रिक दृष्ट्या मागासलेल्या असलेल्या चीनला एकदम अद्यावत तंत्रयुगांत प्रवेश करता येईल. त्यासाठीं प्राथमिक तयारी करण्याची गरज चीनला भासणार नाहीं.

उद्योगपतींना तांत्रिक सल्ला— उद्योगपतींना जरूर वाटणारा तांत्रिक सल्ला देण्यासाठीं त्रावणकोर कोचीननें सरकार लवकरच एक संस्था स्थापन करणार आहे. संस्थेंत सर्व प्रकारचे तंत्रज्ञ काम करतील. त्याशिवाय राज्यांतील लोकांची वृत्ति उद्योगधंद्यांना अनुकूल करण्यासाठीं दोन फिरती वर्कशॉप्सहि सुरू करण्यांत येणार आहेत.

इंडस्ट्रिअल फिनॅन्स कॉर्पोरेशन

वरील कॉर्पोरेशननें जून, १९५६ अखेरच्या वर्षी १५ कोटी रुपयांची कर्जें दिलीं. कॉर्पोरेशननें आतांपर्यंत १५४ कारखान्यांना मिळून ४३·२० कोटी रु. चीं कर्जें दिलेलीं आहेत.

एफ. ए. ओ. चे डायरेक्टर जनरल, श्री. सेन

युनायटेड नेशन्सच्या फूड अँड ॲग्रिकल्चरल ऑर्गनायझेशनच्या डायरेक्टर जनरलच्या जागीं श्री. विनय रंजन सेन ह्यांची निवडणूक झाली आहे. ते सध्यां भारताचे जपानमधील वकील आहेत. आशियांतील कोणासहि आजपर्यंत युनायटेड नेशन्समधील कारभारविषयक एवढी मोठी जागा मिळालेली नाहीं. श्री. सेन ह्यांना दरसाल १८,००० डॉलर्स पगार मिळेल. त्यांच्या पूर्वी लॉर्ड बॉइड ऑर (ब्रिटन), मि. नॉरिस डॉड (अमेरिका) व डॉ. कार्डन (अमेरिका) हे डायरेक्टर जनरल होते. एफ. ए. ओ. च्या वार्षिक खर्चापैकीं ३१·५% रक्कम अमेरिका देते. भारताचा वाटा ४·१३% आहे.

कोल्हापूर डि. सें. को-ऑपरेटिव्ह बँकेसाठी प्रशासक

कोल्हापूर येथील कोल्हापूर डिस्ट्रिक्ट सेंट्रल को-ऑपरेटिव्ह बँक लिमिटेडचें डायरेक्टर मंडळ बरखास्त करण्यांत आलें असून या बँकेचा कारभार पाहण्यासाठी ता. १७ सप्टेंबरपासून दोन महिन्यांकरितां प्रशासकाची नेमणूक करण्यांत आली आहे. को-ऑपरेटिव्ह सोसायट्यांचे स्पेशल ऑडिटर, श्री. डी. जी. लेले यांची सदरहू बँकेचे प्रशासक म्हणून नेमणूक करण्यांत आली आहे. या बँकेची आर्थिक परिस्थिति असमाधानकारक असल्यामुळें ठेवीदारांना व घेणेकऱ्यांना साशंकता वाटूं नये, म्हणून मुंबई सरकारनें ही उपाययोजना केली आहे. १९५१-५२ १९५२-५३ व १९५३-५४ या सालांच्या ऑडिटवरून अनियमितपणाचे अनेक प्रकार उघडकीस आले आहेत. त्यांपैकीं कांहीं पुढील प्रमाणें आहेत:—(१) बँकेच्या क्षेत्राबाहेरील सहकारी बँकांना कर्जे देणें, (२) पुरेशा तारणाशिवाय व्यक्तींना फार पैसा देणें, (३) व्यक्ती व सोसायट्यांकडे मोठ्या प्रमाणावर थकबाकी रहाणें, (४) थकबाकीदारांविरुद्ध डायरेक्टर मंडळानें वेळींच इलाज न योजणें.

फक्त पुणें सेंट्रल को-ऑपरेटिव्ह बँक, लि. च्या सभासदांकरितां

प्र क ट - सू च ना

(बँकेच्या पोटनियम ३२ मधील तरतुदीप्रमाणें)

पुणें सेंट्रल को-ऑपरेटिव्ह बँकेची दि. १६-९-१९५६ रोजीं तहकूब करण्यांत आलेली ३९ वी वार्षिक साधारण सभा शनिवार दिनांक २९-९-१९५६ रोजीं दुपारीं ४ वाजतां बँकेच्या सभागृहांत भरेल.

तहकूब झालेल्या सभेंतील शिलकी विषयांचा या सभेंत विचार होईल.

तरी, सर्व वैयक्तिक सभासदांनीं व सभासद-सोसायट्यांच्या अधिकृत प्रतिनिधींनीं सभेस अगत्य यावें अशी विनंति आहे.

पुणें २.
२२-९-१९५६

वा. ग. अळतेकर,
कार्यकारी संचालक
पुणें सें. को-ऑप. बँक लि., पुणें.

स्थापना १९३६

युनायटेड वेस्टर्न बँक, लिमिटेड, सातारा

[शेड्यूल्ड बँक]

हेड ऑफिस—*पॅलेस स्ट्रीट, चिरमुले निकेतन, सातारा.*
शाखा-मुंबई फोर्ट, मुंबई गिरगांव, पुणें, नासिक,
बार्शी, लोणंद, कोल्हापूर व हलकर्णी

ता. ३१-३-५६ अखेर

अधिकृत भांडवल	रु.	१०,००,०००
वसूल भांडवल	रु.	६,५०,०००
रिझर्व व इतर फंडस्	रु.	१,१८,०००
ठेवी व इतर फंडस्	रु.	१,११,००,०३०
एकूण खेळतें भांडवल	रु.	१,१०,००,०००

मुदत ठेवीवरील व्याजाचे दर :

१ वर्ष	दोन वर्षें	तीन वर्षें	५ वर्षें
रु. २-८-०	रु. २-११-०	रु. ३-०-०	रु. ३-८-०

दहा अगर अधिक वर्षें रु. ४-०-० (चार फक्त)

सेव्हिंग्ज बँक	दरसाल दर शेंकडा	१-८-०
सेव्हिंग्ज डिपॉझिट	"	१-०-०
चालू डिपॉझिट	"	०-८-०

सर्व तऱ्हेचे बँकिंगचे व्यवहार केले जातात.

सी. ह. जोशी, बी. ए., बी. कॉम्., *मॅनेजर.*
शं. ह. साठे, बी. ए., एलएल. बी., *चेअरमन*

माधवाश्रम लि. भोजनाची व राहण्याची उत्कृष्ट सोय. विवाहकार्याची संपूर्ण व्यवस्था. गिरगांव, मुंबई ४.

बँक ऑफ पूना लिमिटेड

(शेड्यूल्ड बँक)

—मुख्य कचेरी : ४५५ रविवार, पुणें २.—

—शाखा—

(१) ३६१ सदाशिव, पुणें.
(२) ५४ डेक्कन जिमखाना, पुणें ४.
(३) सोलापूर. (४) सांगली.

—:व्याजाचे दरः—

चालू ठेव-अर्धा टक्का. सेव्हिंग्ज-दोन टक्के.
२ महिन्यांच्यापुढें मुदतीच्या ठेवीवर
तीन टक्के व्याज.

☆ सांगली शाखा व मुख्य ऑफिसमध्यें मूल्यवान [illegible]
सुरक्षित ठेवण्याकरितां अल्प भाड्यानें [illegible]

अर्थ

बुधवार, ता. २६ सप्टेंबर, १९५६

संस्थापक :
प्रो. वामन गोविंद काळे
संपादक :
श्रीपाद वामन काळे

परदेशी तंत्रज्ञांच्या संख्येबद्दल तक्रार

म्हैसूरचे माजी दिवाण आणि सुप्रसिद्ध एंजिनिअर एम्. विश्वेश्वरअय्या ह्यांनीं भारतामधील औद्योगीकरणासंबंधीं केलेलें कार्य महशूरच आहे. भारतांत नव्यानें काढण्यांत यावयाच्या पोलादाच्या कारखान्यांच्या उभारणीच्या कामीं बरेच परदेशीय तंत्रज्ञ आणले जात आहेत. परकीय तंत्रज्ञांबद्दल श्री. विश्वेश्वरअय्या ह्यांना तिटकारा वाटत असेल, असें मानण्यास मुळींच जागा नाहीं. त्यांनीं उपस्थित केलेला मुद्दा परदेशीय तंत्रज्ञांच्या मोठ्या संख्येबद्दल आहे. त्यांच्या मतानें पोलादाच्या नव्या कारखान्यासाठी जे परदेशीय तंत्रज्ञ आणले जात आहेत त्यांची संख्या वाजवीपेक्षा अधिक आहे. शिवाय ह्या तंत्रज्ञांना इतके मोठे पगार देण्यांत येत आहेत, कीं त्याच पैशांचा उपयोग करून व हिंदी एंजिनिअर्सकडून कामें करवून घेऊन पोलादाचें उत्पादन आणखी वाढवितां येणें शक्य आहे असेंहि त्यांनीं सुचविलें आहे. भारतीय एंजिनिअर्सपैकीं पुष्कळ जणांचा श्री. विश्वेश्वरअय्या ह्यांच्या तक्रारीला पाठिंबा मिळण्याचा संभव आहे. तथापि ह्या बाबतींत दुसऱ्या एका मुद्याचा विचार करणें आवश्यक आहे. ब्रिटन, जर्मनी अगर रशिआ ह्यांसारखीं राष्ट्रें भारतांत पोलादाचे कारखाने उभारण्याचे दीर्घ मुदतीचे करार करीत आहेत. इतकेंच नव्हे तर ह्या कारखान्यांतून भांडवलहि गुंतवीत आहेत; अविकसित देशांचें औद्योगीकरण करतांना आपलाहि थोडाबहुत फायदा हीं राष्ट्रें पहाणारच हें लक्षांत घेतलें पाहिजे. उलट, पाश्चिमात्य राष्ट्रांचा गट व रशिआचा गट ह्यांच्यांतील स्पर्धेमुळें भारताला नव्या कारखान्यांच्या उभारणींत फायदा होत आहे.

अभ्रकाची निर्यात वाढविण्याचे प्रयत्न

भारतामधील मालाला परदेशांत बाजारपेठा मिळवून देण्याचा प्रयत्न करण्यासाठी भारतीय सरकारनें आतांपर्यंत सहा एक्सपोर्ट कौन्सिल्स स्थापन केलीं आहेत. आतां अभ्रकाची निर्यात वाढविण्यासाठी अशाच एका कौन्सिलची स्थापना करण्यांत आली आहे. जगांत उत्तम प्रतीच्या अभ्रकाचा जो एकूण पुरवठा होतो, त्यापैकीं ८० टक्के पुरवठा भारताकडून केला जातो. भारतांतून जितकें अभ्रक निर्यात होतें त्यांपैकी ६० ते ७० टक्के अभ्रक अमेरिका घेते. अमेरिकेच्या खालोखाल भारतीय अभ्रकाची आयात करणारा दुसऱ्या अनुक्रमाचा देश म्हणजे ग्रेट ब्रिटन हा होय. ह्या दोन बड्या गिऱ्हाइकांखेरीज जर्मनी, इटली, स्वीडन, ऑस्ट्रेलिआ, फ्रान्स, कॅनडा व जपान हे देशहि भारताकडून अभ्रकाची आयात करतात. १९५५–५६ सालीं भारताकडून बाहेरदेशीं निर्यात झालेल्या अभ्रकाची किंमत सुमारें ८.३७ कोटी रु. झाली. अभ्रक व अभ्रकापासून तयार केलेल्या मालाची निर्यात वाढविण्याचा प्रयत्न कौन्सिलतर्फें करण्यांत येणार आहे. हें काम करण्यासाठी कौन्सिलला विविध प्रकारची कामगिरी करावी लागेल. परदेशांतील बाजारपेठांचा अभ्यास करणें, निरनिराळ्या देशांना आपलीं प्रतिनिधिमंडळें पाठविणें, ठिकठिकाणीं आपले व्यापारी वार्ताहर ठेवणें, अभ्रकाच्या व्यापाराविषयीं आंकडेशास्त्रीय माहिती गोळा करून ती परदेशांत प्रसृत करणें, इत्यादि प्रकारचीं कामें कौन्सिल करणार आहे. कौन्सिलच्या स्थापनेसाठी बिहार, राजस्थान आणि आंध्र ह्या राज्यांतील खाजगी व्यापारी संघटनांनीं अनुक्रमें, २५,०००, १५,००० व १०,००० रुपयांच्या रकमा दिल्या आहेत. त्यांचे प्रतिनिधीहि कौन्सिलवर घेण्यांत आलेले आहेत. त्यांची संख्या दहा आहे.

जपानकडून तांत्रिक मदत घेणार

जपानी उद्योगपतींच्या असोसिएशननें पुरस्कृत केलेलें आणि सरकारचा पाठिंबा असलेले १८ जणांचें जपानी प्रतिनिधिमंडळ भारतांत आलें आहे. प्रतिनिधीमंडळ मुंबई, बंगलोर, आणि कलकत्ता ह्या प्रमुख औद्योगिक शहरांना भेटी देणार आहे. त्यानंतर भारतीय सरकारच्या विविध खात्यांच्या प्रतिनिधींशीं मंडळाची चर्चा होणार आहे. मंडळ २ ऑक्टोबरच्या सुमाराला जपानला परत जाण्यास निघेल. जपानला परत गेल्यावर तें जपानी सरकारला व उद्योगपतींच्या संस्थेला भारताशीं आर्थिक सहकार्य वाढविण्याच्या बाबतींतील आपला अहवाल सादर करील. गेल्या आठवड्यांत प्रतिनिधिमंडळानें भारतीय सरकारच्या भारी उद्योगधंद्याच्या खात्याच्या प्रतिनिधींशीं चर्चा केली. भारताचा तांत्रिक व औद्योगिक विकास घडवून आणण्यासाठी जपानला कशा प्रकारचें सहकार्य देतां येईल ह्यासंबंधीं मुख्यत: चर्चा करण्यांत आली. भारततर्फें जपानी मंडळाला असें आश्वासन देण्यांत आलें कीं, भारी उद्योगधंद्यांच्या विकासासाठी जपानकडून मदत घेण्याची भारताची तयारी आहे. पण ह्या बाबतींत भारच्या दोन अटी जपाननें मान्य केल्या पाहिजेत. जपानतर्फें भारतांत ज्या औद्योगिक योजना हातीं घेण्यांत येतील त्यांच्यासाठी लागणाऱ्या परदेशीय हुंडणावळीची व्यवस्था जपाननें करावी, आणि भारतीय तंत्रज्ञांना शिकवून तयार करण्यासाठी जपानमध्यें सोय करावी उलटपक्षीं, जपानी प्रतिनिधींनीं असें सांगितलें कीं भारताशीं व्यापारी व आर्थिक संबंध दृढतर करण्याची जपानची इच्छा आहे. भारताकडून लोखंडाची माती व कच्चा कापूस ह्या दोन जिनसांची जपानला विशेष अपेक्षा आहे. पण ह्याचा अर्थ इतर माल जपानला नको आहे असा मात्र नाहीं.

जागतिक मोनेटरी फंड व जागतिक बँक ह्यांच्या वार्षिक सभा

इंटरनॅशनल मोनेटरी फंड व इंटरनॅशनल बँक ह्यांच्या बोर्ड ऑफ गव्हर्नर्सच्या ११ व्या वार्षिक सभा वॉशिंग्टन येथें २४ ते २८ सप्टेंबरला भरणार आहेत. रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडिआचे गव्हर्नर श्री. बी. रामराव, हे हिंदी मंडळाचे नेतृत्व पत्करतील. हिंदी मंडळांत वॉशिंग्टन येथील हिंदी वकील श्री. जी. एल्. मेहता, रिझर्व्ह बँकेचे डेप्युटी गव्हर्नर श्री. बी. वेंकटप्पय्या, अर्थखात्याचे जॉइंट सेक्रेटरी श्री. के. नेहरू, इंटरनॅशनल बँकेवरील हिंदी एक्झिक्युटिव्ह डायरेक्टर श्री. जी. आर्. कामत, इंटरनॅशनल मोनेटरी फंडावरील हिंदी एक्झिक्युटिव्ह डायरेक्टर श्री. प्रसाद, इत्यादींचा समावेश होईल.

बँकांच्या कर्जांवर रिझर्व्ह बँकेचीं बंधनें

तारणाच्या मार्जिनमध्यें १०% वाढ

गेल्या कांहीं महिन्यांत गहूं व इतर धान्यें आणि डाळी ह्यांचे तारणावर बँकांनीं दिलेल्या कर्जांत बरीच वाढ झाली आहे. गेल्या वर्षींचे मानानें हीं कर्जे फारच जास्त आहेत. त्यामुळें त्या मालाच्या किंमती चढण्यास मदत झाली आहे. त्या मालाच्या साठेबाजीस बँकांनीं कारणीभूत होऊं नये, ह्यासाठीं रिझर्व्ह बँकेनें शेड्यूल्ड बँकांना, बँकिंग कंपन्यांच्या कायद्याच्या २१ व्या कलमाखालील आपल्या अधिकाराचा वापर करून, सूचना दिली आहे. गहूं, ज्वारी, बाजरी, मका, बार्ली, रागी, हरभऱ्याची व इतर डाळ, इतर सर्व धान्यें व डाळीं (त्यांत फक्त तांदळाचा समावेश नाहीं) ह्यांचे तारणावर द्यावयाच्या कर्जाची मर्यादा बँकांनीं वाढवितां कामा नये. ५०,००० रुपयांखालील कर्जे ५०,००० रुपयांपर्यंत वाढविलीं तरी चालतील. त्यापेक्षा जास्त 'क्रेडिट लिमिट' नव्या अर्जदारास मंजूर करावयाची नाहीं. तारणाचें मार्जिन १०% नें वाढविलें पाहिजे. उदाहरणार्थ, सध्यांचें मार्जिन २५% असेल, तर ह्यापुढें ते ३५% राखावें लागेल. पूर्वी जें मार्जिन ठेवण्यांत येत असेल – तें कितीहि भारी असो – त्यांत १०% वाढ केलीच पाहिजे. कपाशीच्या धाग्याचें कापड व सूत ह्यांवरील कर्जांचे बाबतींहि अशाच प्रकारें आणखी १०% मार्जिन सक्तीचें करण्यांत आलें आहे.

रेल्वेजची खादीची खरेदी

हिंदी रेल्वेजनीं १९५५–५६ मध्यें ७६·८६ लक्ष रुपयांची खादी खरेदी केली. १९५४–५५ मधील खादीची खरेदी फक्त १०·१३ लक्ष रुपयांची होती. नॉर्थर्न रेल्वेनें सर्वांत ज्यास्त म्हणजे २३·७७ लक्ष रुपयांची खादी घेतली. १९५४–५५ मध्यें त्या रेल्वेनें फक्त ७९ हजार रुपयांची खादी घेतली होती.

हेवी इलेक्ट्रिकल्स (प्रायव्हेट) लि.—ह्या नांवाची पूर्णपणें सरकारी मालकीची कंपनी ग्वाल्हेर येथें नोंदविण्यांत आली आहे. तिचें अधिकृत भांडवल ३० कोटी रु. आहे. कंपनीचा कारखाना भोपाळ येथें काढण्यांत येईल व त्यांत हैड्रॉलिक टरबाइन्स, जनरेटर्स, ट्रॅन्सफॉर्मर्स, सर्किट ब्रेकर्स, स्विच बोर्ड्स, ट्रॅक्शन मोटर्स, इत्यादींचें उत्पादन करण्यांत येईल.

रेल्वे स्टेशन्सवरील पुस्तकांचीं दुकानें—रेल्वे स्टेशन्सवर असणाऱ्या पुस्तकांच्या दुकानांत कोणतीं पुस्तकें ठेवण्यांत यावीत ह्यासंबंधी प्रवाशांच्या सूचना विचारांत घ्याव्या, अशी सूचना रेल्वेला करण्यांत आली आहे. प्रवाशांनीं आपल्या सूचना एका नोंदवहींत करावयाच्या आहेत. भारतामधील रेल्वे स्टेशनांवर सध्या पुस्तकविक्रीचीं ३४९ दुकानें आहेत.

ब्रह्मदेशाच्या रेल्वेचा विकास—ब्रह्मदेशाच्या सरकारनें आपल्या रेल्वेचा विकास करण्याची योजना आखली आहे. योजनेच्या अंमलबजावणीसाठीं जागतिक बँकेकडून ब्रह्मदेशाला २·५ कोटी डॉलर्सचें कर्ज मिळणार आहे. रेल्वेच्या हिशेब खात्यांत काम करण्यासाठीं ब्रह्मी सरकारनें भारतीय सरकारच्या वरिष्ठ हिशेबतपासनीसाची मागणी केली आहे.

हैदराबाद राज्यांतील ग्रामोद्योग—हैदराबाद राज्य सरकारनें चालू आर्थिक वर्षांत ग्रामोद्योगांवर १०·४ कोटी रुपये खर्च करण्याचें ठरविलें आहे. सामान्य चरख्याच्या साह्यानें ४४ लाख रु. किंमतीची खादी व अंबर चरख्याच्या साह्यानें १५ लाख रुपयांची खादी तयार करण्यांत येणार आहे.

अन्नाचें रहस्य

बेडेकर मसाले, लोणचीं, पापड
ह्या वस्तूंनीं आपल्या जेवणांत गोडी वाढते व समाधान वाटतें.
व्ही. पी. बेडेकर आणि सन्स लि.
दुकानें—मुगभाट, ठाकुरद्वार, दादर, कोट, परळ
— द. ना. हेजीब, ३० शुक्रवार पेठ, पुणें —

दी भारत इंडस्ट्रिअल बँक लिमिटेड
हेड ऑफिस : पुणें शहर
शाखा:—पुणें लष्कर, बारामती, लोणावळा, श्रीरामपूर, ओझर (तांबट) जि. नाशिक, खोपोली जि. कुलाबा
श्री. के. पां. जोशी (अध्यक्ष) | श्री. का. म. महाजन (उपाध्यक्ष)

अधिकृत भांडवल	रु. १५,४३,८१०
विक्री झालेलें भांडवल	रु. ७,९३,८१०
वसूल भांडवल	रु. ४,००,०००
रिझर्व्ह फंड व इतर रिझर्व्ह	रु. १,१४,०००
एकूण खेळतें भांडवल	रु. ६०,००,०००चे वर

बँकेचे नवीन इमारतींत माफक भाड्यांत सेफ डिपॉझिट लॉकर्सची सोय केली आहे.
सर्व प्रकारचे बँकिंगचे व्यवहार केले जातात.
श्री. रा. बा. साळवेकर B. A., LL. B.
श्री. नी. ना. क्षीरसागर
मॅनेजिंग डायरेक्टर्स

कण आणि क्षण
ह्या अत्यंत लोकप्रिय (दोन वर्षांत दोन मराठी व दोन गुजराती आवृत्त्या) पुस्तकाचे कर्ते
श्री. श्री. वा. काळे संपादक, "अर्थ" ह्यांचें
पुढे पाऊल
चित्ताकर्षक विवेचन असलेल्या मार्गदर्शक लघुनिबंधांचा संग्रह.
पृ. सं. १३१] आर्यभूषण प्रेस, पुणें [किंमत १ रु.

वार्षिक सर्वसाधारण सभा आणि सभासदांची उदासीनता

लेखक :—श्री. ल. का. कुलकर्णी, बी. ए.,
C/o को–ऑप. ट्रेनिंग कॉलेज, पुणें १

सहकारी कायद्याचें बंधन

सहकारी संस्थेच्या कारभारांत वार्षिक सर्वसाधारण सभेला Annual General Meeting) अत्यंत महत्त्वाचें स्थान प्राप्त ालेलें आहे. ही सभा म्हणजे सहकारी संस्थेचें जिवंत प्रतीक ोय. मुंबई सहकारी सोसायटी कायद्याचें कलम १२ (१) न्वयें प्रत्येक सहकारी सोसायटीची वार्षिक सभा वर्षअखेरी- तर तीन महिन्यांच्या आंत बोलाविली गेली पाहिजे. सहकारी स्थेचें वर्ष जून अखेर संपत असल्यामुळें जुलै, ऑगस्ट अगर टेंबर या तीन महिन्यांत सवडीनुसार एक दिवस सभा बोलविली ाहिजे. प्रत्येक संस्थेच्या पोटनियमाप्रमाणें ठराविक मुदतीची भासदांना सूचना दिली पाहिजे. मे. रजिस्ट्रारसाहेब यांच्या नुमतीनें सभेची मुदत आणखी तीन महिन्यांनी वाढवितां येते. ंतु त्यासाठीं सयुक्तिक कारणें दाखविणें अगत्याचें आहे. रवानगी घेतली नाहीं व योग्य मुदतींत सभा बोलविली नाहीं र तो गुन्हा होऊं शकतो व संस्थेच्या वेतन घेणाऱ्या व्यवस्था- कास १०० रुपयांपर्यंत दंडाची शिक्षा होऊं शकते. लोकशाही त्त्वाचें भंजन होऊं नये एवढ्यासाठी सभा घेण्यास कायद्याचें धन आहे हें लक्षांत ठेवलें पाहिजे.

वार्षिक सर्वसाधारण सभेचें महत्त्व

सहकारी संस्थेच्या कारभारांत वार्षिक सभा ही सर्वाधिकारी यक्तिसमूह (Supreme authority) असल्याकारणामुळें या ाभेंत महत्त्वाचे निर्णय घेण्यांत येतात. संस्थेचा कारभार कायद्याचें ंधन पाळून कशाप्रकारें यशस्वी करतां येईल याबाबत अनुकूल ाव पसार करण्यांत येतात आणि ते बंधनकारक असतात. र्वसाधारणपणें सभेपुढें पुढील कामें विचारविनिमयासाठी येत ासतात.

१. गतवर्षीच्या वार्षिक सभेचा वृत्तांत कायम करणें.

२. वर्षअखेरचें नफातोटा पत्रक व ताळेबंद मंजूर करणें.

३. भागीदारांस डिव्हिडंड व नोकरवर्गास बोनस देण्याची ोफारस करणें व मंजुरी देणें.

४. मागील सालच्या नफ्याची वांटणी करणें.

५. मागील सालचा अहवाल मंजूर करणें.

६. पुढील सालाकरितां भांडवलाची कमालमर्यादा ठरविणें.

७. पुढील सालच्या खर्चाच्या अंदाजपत्रकास मंजुरी देणें.

८. संचालकमंडळानें पोटनियमास सुचविलेल्या दुरुस्त्या मंजूर रणें.

९. हिशेब तपासनीसाकडून आलेल्या सूचनांचा विचार करणें.

१०. संचालक मंडळाची (नवीन होणाऱ्या) माहिती देणें, ा संचालकांच्या निवडणुकीच्या निकालाची माहिती देणें इ.

याप्रमाणें महत्त्वाचे निर्णय घेण्यासाठी बोलाविलेल्या सभेचें त्त्वाचें वैशिष्ट्य म्हणजे सामान्य सभासदसुद्धां यावेळीं संस्थेच्या रभारा[illegible] वाजवी टी[illegible] क[illegible] शकतो. संचालक मंडळास जाब ारूं शकतो. कारभारांत जर अंदाधुंदी होत असेल, दडप- ानें कारभार [illegible] असेल, सभासदांच्या हक्कांची पायमल्ली होत असेल, सहकारी संस्थेला बाजारी स्वरूप येत असेल, तर अशा सभेच्या वेळींच तो संचालकमंडळाच्या कार्यावर प्रकाश पाडूं शकतो. संस्थेंत कांहीं स्वार्थसाधू लोकांचा शिरकाव झाला असेल तर अशा वेळीं सामान्य सभासद आपलें कर्तव्य पार पाडूं शकतो. कायद्यानें त्याला आधार दिलेला आहे. त्याला हक्क प्राप्त झालेला आहे. सहकारी संस्थेच्या कारभारांत जर गैरवाजवी प्रकार होत असतील तर ते उजेडांत आणणें, त्यांचें निर्मूलन करणें, संस्थेच्या प्रगतीस पोषक असे महत्त्वाचे निर्णय घेणें व लोकशाही तत्त्वानुसार अंमलबजावणी करणें या दृष्टीनें वार्षिक सर्वसाधारण सभेचें महत्त्व फार आहे हें सहकारी कार्यकर्त्यांनीं व सभासदांनीं मनांत बिंबविलें पाहिजे.

सभासदांची जबाबदारी व हक्क

केवळ एक भाग (शेअर) विकत घेतला म्हणजे दरवर्षी त्या वरील डिव्हिडंड मिळविणें व तेवढ्यावरच संतुष्ट राहणें हें सहकारी संस्थेच्या भागीदारास शोभणारें वर्तन नाहीं. त्याची जबाबदारी फार मोठी आहे. तो संस्थेचा मालक असतो. सामुदायिक जीवन तो जगत असतो. संस्थेचा एक घटक या नात्यानें डोळ्यांत तेल घालून संस्थेच्या दैनंदिन कारभारांत त्यानें लक्ष घातलें पाहिजे व वार्षिक सभेला हजर राहून गैरवाजवी प्रकाराबद्दल अधिकारीवर्गास जाब विचारला पाहिजे. ती त्यांची जबाबदारी आहे. वार्षिक सभेला उपस्थित राहून कायद्याच्या कक्षेंत बसेल अशा तऱ्हेनें कारभाराबाबत शंका निरसन करून घेणें हा त्याचा हक्क आहे.

भागावरील डिव्हिडंड वसूल करणें, संचालकांच्या निवडणुकीचे वेळीं मतदान करणें, तसेंच सर्वसाधारण विशेष सभा बोलविण्याची आवश्यकता भासल्यास त्याप्रमाणें सुसंबद्ध योजना आंखणें इत्यादि अनेक प्रकारचे हक्क सभासदाला कायद्यानें प्राप्त करून दिलेले आहेत. परंतु त्यांची अंमलबजावणी योग्य त्या मुदतींत व कायद्याचे नियम पाळून केली पाहिजे. याचा विचार बहुतेक सभासद करीत नाहींत असें मोठ्या खेदानें म्हणावें लागतें. सभा- सदांना त्यांच्या हक्कांची जाणीव नसते; किंबहुना सहकारी तत्त्वांची तोंडओळख देखील कांहीं सभासदांना नसते असें म्हटल्यास अतिशयोक्ति होईल असें वाटत नाहीं.

कोरम (Quorum)

वरील विधानाची सत्यता पाहावयाची असल्यास एकाद्या सहकारी संस्थेच्या वार्षिक सभेच्या वेळीं उपस्थित राहून पहा. सभेच्या कामास सुरवात करण्यास पोटनियमनुसार आवश्यक असलेली सभासदांची संख्या (कोरम) आपणांस आढळत नाहीं. सभेची वेळ होऊन गेल्यास सभासदांना बोलावून आणावें लागतें. कांहींना सभेची आठवण नसते, कांहीं उदासीनता दाखवितात, कांहीं प्रचलित संचालक मंडळाच्या कारभाराबद्दल स्वतः दुकाना- च्या गादीवर बसून टीका करतात, तर कांहीं बेजबाबदार विधानें संपूर्ण आकलन नसतांनाहि करतात, तर कांहीं सभेच्या वेळीं कांहीं अल्पोपहार आहे का म्हणून पृच्छा करतात. सहकारी सभासदांच्या जागरूकतेचीं हीं लक्षणें आहेत का ? सभेच्या कामास सुरवात करण्यासाठीं आवश्यक असलेली सभासदसंख्या जर कमी पडूं लागली व त्यासाठी कांहीं वेळ सभेचें काम स्थगित करावें लागलें तर ती गोष्ट संस्थेच्या सभासदांस लाजिरवाणी आहे याची जाणीव प्रत्येक सभासदानें ठेविली पाहिजे.

कोरमसाठी सभासदसंख्या किती पाहिजे हें सहकारी कायद्यांत नमूद केलेलें नाहीं, तथापि आदर्श पोटनियमांत

(Model bye-laws) असें नमूद करण्यांत आलें आहे, कीं एकूण सभासदांच्या तीनपंचमांश किंवा पंचवीस सभासद (यापैकीं जी संख्या कमी असेल ती) उपस्थित असल्यास सभेला सुरवात करतां येतें. याशिवाय प्रत्येक सहकारी संस्थेच्या पोटनियमांत योग्य ती संख्या नमूद केलेली असते. तथापि संस्थेच्या लोकशाही तत्त्वास हा नियम तंतोतंत योग्य आहे असें म्हणतां येणार नाहीं. कारण, समजा, एखाद्या संस्थेचे ६,००० सभासद असले व २५ सभासदांच्या उपस्थितींत वार्षिक सभा सुरू झाली तर २५ जणांच्या सभेंतील निर्णय व ठराव ६,००० लोकांना बंधनकारक ठरतात. परंतु यांत दोष सभासदांनाच दिला पाहिजे.

अमेरिकेंत सहकारी संस्थेच्या सभेच्या वेळीं कोरमबाबत ठराविक नियम नाहींत. कांहीं ठिकाणीं सभासदसंख्या २०० असली तर कोरमसाठी २० टक्के सभासद पुरेसे असतात. जसजशी सभासदसंख्या वाढत जाते त्या त्या प्रमाणांत कोरमचें शेंकडा प्रमाण कमी कमी होत जातें. ५०० ते १००० सभासदांच्या संस्थेच्या सभेंत शेंकडा ५ टक्के सभासद उपस्थित राहिल्यास चालते. सर्वसाधारणपणें १००० पेक्षा कमी सभासदांच्या संस्थेस १२, १००० सभासदांच्या संस्थेस २०, ५००० सभासदांच्या संस्थेस ३०, आणि त्यावरील सभासदांच्या संस्थेस ५० सभासद उपस्थित राहिल्यास कोरम होतो असें स्थूलमानानें मानण्यांत येतें.

कोरमसाठी २५ ते ३० सभासदांची जरी पोट-नियमानुसार आवश्यकता असली तरीपण संस्थेच्या प्रत्येक सभासदानें आपलें कर्तव्य म्हणून वार्षिक सभेला उपस्थित राहिलें पाहिजे व आपला हक्क बजावला पाहिजे.

सभासदांची उदासीनता

आजकाल आपण पहातों कीं कोरम भरण्याची पंचाईत पुष्कळशा सहकारी संस्थेला पडते. असें होतां कामा नये. सभासदांनीं वर्षांतून एक दिवस भरणाऱ्या या सभेबद्दल उदासीनता कां दाखवावी हें कळत नाहीं. सहकारी संस्थेबद्दल आपलेपणाची भावना पाहिजे. संस्था माझ्या मालकीची आहे, संस्थेच्या सामुदायिक जीवनांतील मी एक घटक आहे याची जाणीव प्रत्येक सभासदानें ठेविली पाहिजे. अल्पोपहाराचीच फक्त विचारणा करून चहाचिवडा अगर सोडालेमन घेणें योग्य नव्हे. फक्त अल्पोपहाराचे वेळीं गर्दी करतां कामा नये. सहकारी संस्थेचें यशापयश सभासदांच्या जागरूकतेवर अवलंबून असते व ही जागरूकता कायदेशीरपणें वार्षिक सभेच्या वेळींच दाखवितां येते. याकरितां सभासदांनीं अनुपस्थित राहून उदासीनता दाखवूं नये अशी विनंति आहे.

कोयना योजनेचा खर्च—कोयनेवरील धरणाच्या योजनेला ४०·४४ कोटी रुपये लागतील असा अंदाज तपशीलवार अहवालांत करण्यांत आला आहे. जागतिक बँकेनें धरणासाठी कर्ज देण्याचें कबूल केलेलें असून त्यासंबंधीं वाटाघाटी चालू आहेत. जागतिक बँकेकडून ११·२५ कोटी रुपये कर्ज मिळण्याची शक्यता आहे.

नगर डि. अ. सेंट्रल को–ऑप. बँक लि. अहमदनगर

चालू सालीं या बँकेनें सत्तेचाळीसाव्या वर्षांत पदार्पण [illegible] आहे. मुंबई राज्यांतील एक आदर्श अर्बन बँक म्हणून बँकेचा गौरवपूर्ण उल्लेख केला जातो. बँकेचें शेअरभांड[illegible] रु. ३,७५,९४०।- रिझर्व्ह फंड रु. २,३८,१८४–६–० [illegible] रु. ६२,३२,४०८–१४–१ असून अहवालासालीं बँकेस ४२,९३४–८–६ नफा झालेला आहे. सरकारच्या सध्यां[illegible] हातमाग व औद्योगिक विकासाच्या धोरणाप्रमाणें [illegible] व्याजाच्या दरानें विणकरांच्या व औद्योगिक सहकारी संस्थ[illegible] सरकारनें मंजूर केलेल्या कर्जाचें वांटप करण्यासाठी सह[illegible] खात्यानें बँकेची सेंट्रल फायनॅनसिंग एजन्सी म्हणून निवड के[illegible] आहे. १९६० सालीं बँकेचा सुवर्णमहोत्सव मोठ्या प्रमा[illegible] साजरा होणार आहे. त्यासाठी दरसाल नफ्यांतून कांहीं र[illegible] शिल्लक टाकली जात आहे. श्री मोतीलालजी फिरोदिया, बी. [illegible] चेअरमन, श्री. कृ. ज. जोशी, जनरल मॅनेजर व श्री. [illegible] वि. निसळ सी. ए. आय. आय. बी., मॅनेजर यांच्यासार[illegible] कर्तबगार व अनुभवी व्यक्तींमुळें संस्था सारखी भरभराटीस [illegible] आहे. सुवर्णमहोत्सवाचे वेळीं संस्था लोकप्रियतेच्या शिखर[illegible] चढेल असा विश्वास वाटतो.

—ल. का. कुलकर्णी, बी. ए.

किर्लोस्कर ऑइल एंजिन्स लि., पुणें

वरील कंपनीस ३१ मार्च, १९५६ अखेर संपलेल्या व[illegible] २,०४,५९५ रु. घसारा काढून ७,४०,८९७ रु. नफा झा[illegible] त्यांतून पूर्वीचा शिलकी सर्व तोटा (४,६४,३४२ रु.) ए[illegible] रकमेनें काढून टाकून, १,००,००० रिझर्व्ह फंडाकडे वर्ग कर[illegible] भागीदारांना ६% डिव्हिडंड देण्याकडे १,४४,५०० रु. [illegible] विनियोग करण्यांत आला. अहवालाचें वर्ष कंपनीस चांगलें गे[illegible] एंजिनांचा खप वाढला आणि उत्पादनहि चांगलें वाढलें. क[illegible] खान्यांत आतां ५ पासून ४० अश्वशक्तींचीं एंजिनें ह[illegible] लागलीं आहेत. चालू वर्षीहि कंपनीला भरभराटीचें जाईल, अ[illegible] सुचिन्हें आहेत. ह्या प्रगतीबद्दल बोर्डानें मॅनेजिंग एजंट[illegible] (मेसर्स किर्लोस्कर सन्स आणि कं. चे) विशेष आभार मान[illegible] आहेत.

आयर्लंडनें ब्रिटनचें रेकॉर्ड मोडलें

ग्रेट ब्रिटनची "सर्वांत मोठें चहाबाज" राष्ट्र म्हणून ख्या[illegible] होती. परंतु त्याची जागा आतां आयरनें घेतली आहे. १९५[illegible] मध्यें, ब्रिटनमध्यें दरमाणशीं चहाचा खप ९·६ पौंड झा[illegible] आयरांत तो ९·८ पौंड भरला. गेलीं २० वर्षें आयराम[illegible] चहाचा खप वाढत आहे. ग्रेट ब्रिटन व आयरा ह्यांच्या खालोर न्यूझीलंड (७·४ पौंड) व ऑस्ट्रेलिया (६·८ पौंड) देशांचा अनुक्रम लागतो.

तमाम दंतरोगांवर
माकडछाप म्हणजेच काळी टूथ पावडर

…र्वन सहकारी बँकांची उपयुक्तता कशी व कां वाढविली पाहिजे ?

जनता सहकारी बँक लि. चे चेअरमन श्री. मा. ग. दीक्षित यांचें भाषण

(वार्षिक सर्वसाधारण सभा, दि. २६।८।५६)

सहकारी कार्यकर्त्यांस अधिक मोकळे सोडले, त्यांचे कर्तबरीस अधिक वाव आणि क्षेत्र दिलें तर कदाचित् एखादे वेळीं सावळागोंधळ करतील आणि त्यामुळें सहकारी जनतेचें …र आर्थिक नुकसान होऊं शकेल म्हणून सहकारी खात्यां… अधिकाऱ्यांनीं कांहीं नियमांचीं बंधनें घालून दक्षता बाळ…ी, हें युक्तच आहे. इतकी सर्व नियमांचीं काटेरीं तारांचीं …गें घालून, डोळ्यांत तेल घालून सर्व संस्थांचे कारभारांत लक्ष …न सुद्धां गोंधळ व्हायचे तेथें होतातच ! म्हणून येथून–तेथून …ब घोडे बारा टक्के " या न्यायानें सर्वच माणसें अपात्र, …च ठिकाणीं गोंधळ होईल, असें धरून ज्यांचें कार्य शुद्ध, …णिक व चोख आहे अशांच्या मार्गांत जेथें–तेथें नियमांच्या सरकारी धोरणांच्या अडचणी ठेवणें बरोबर होणार नाहीं. …ल्या लोकनियुक्त सहकारी मंत्र्यांनीं, ज्या सहकारी संस्थांच्या …व कार्याची व प्रामाणिकतेची खात्री झाली आहे अशा सह…री संस्थांना अधिक वेगानें प्रगति करण्याचे दृष्टीनें कांहीं …यमांचीं बंधनें सैल करण्याकरतां सहकारी अधिकाऱ्यांस कांहीं …ष सूचना व अधिकार दिले पाहिजेत, असें माझें म्हणणें …हे. आपण सर्वांनीं मागील वेळीं बँकेच्या प्रगतीचे दृष्टीनें ज्या … वेळीं उपयुक्त अशा आपल्या नियमांत दुरुस्त्या मंजूर केल्या … सर्व योग्य आहेत असें तज्ज्ञांचें मत असूनहि सहकारी …त्याकडून त्या सर्व जशाच्या तशा मंजूर झाल्या नाहींत …ा आपण अवश्य विचार केला पाहिजे.

सहकारी कार्यपद्धतीनें आपली आर्थिक व सामाजिक पातळी …विणें हा जनतेचा मूलभूत हक्क आहे. सरकारनें या …र्यांत जनतेस आवश्यक ती सर्व मदत सहकार्य देऊन …गें जरूर आहे असेंच कोणीहि म्हणेल. अशा तऱ्हेच्या …तेच्या सहकारी कार्यांत विशेष हस्तक्षेप करण्यानें सहकारी …ंची प्रगति आवश्यक तशी कधींच होऊं शकणार नाहीं …ें मला वाटतें. याकरतां आपण सर्वांनींच आपले हक्क व …कार आणि त्याबरोबरच आपल्या जबाबदारींविषयीं अत्यंत …रूक राहून सरकारला आपलें म्हणणें पटवून त्यांनीं …णांस आवश्यक तें सर्व सहकार्य देण्यास त्यांना भाग …ण्याची वेळ आली आहे.

द्वितीय पंचवार्षिक योजनेंत नागरी सहकारी बँकांची स्थिति … राहील याविषयीं सुद्धां आपण विचार केला पाहिजे. या …नेचा एक भाग म्हणून स्टेट बँकेच्या शाखा वाढविण्याचें …र सुरू झालें आहे. हिंदुस्थानांत सुमारें ४०० पर्यंत शाखा, …ाखा, प्रत्येक तालुक्याचे ठिकाणीं व जिल्ह्यांतील दुय्यम …च्या गांवींसुद्धां उघडाव्या, असा सरकारचा संकल्प आहे. …िवाय अशा स्टेट बँकांच्या सर्व शाखांतून व्यक्तिगत अल्प …वी (अगदीं रुपये ५०–१०० पर्यंतसुद्धां) कर्जें देण्याची …यां [illegible]णार [illegible] [illegible] अर्थात् त्या त्या ठिकाणच्या …ँ [illegible]ंदी प[illegible]व [illegible] होईल. सहकारी नागरी बँका या [illegible] अ[illegible]ल्यामुळें त्यांना अशीं अल्प कर्जें देणें झाल्यास शेअरहोल्डर करण्यापासून, जामीन घेण्यापर्यंत सर्वच खटाटोप करावा लागतो. स्वाभाविकपणेंच त्यांच्या क्षेत्रावर परिणाम होणार, म्हणून सहकारी बँकांस त्या त्या ठिकाणचीं कार्यक्षेत्रें मोकळीं ठेवूनच स्टेट बँकेच्या शाखा आवश्यक त्या ठिकाणींच मर्यादित राहणें जरूर आहे असें मला वाटतें. नेहमींच शेतकऱ्यांसाठीं आणि कामकऱ्यांसाठीं निरनिराळ्या प्रचंड योजना आंखल्या जाऊन त्यासाठीच सरकार खर्चहि खूप करीत असतें. याचें कारणाहि बरोबर आहे. कारण आपल्या देशांत हाच वर्ग बहुसंख्य आहे. परंतु त्याबरोबरच कोणत्याहि देशाचा कणा म्हणून ज्यास मानतात अशा मध्यमवर्गीय समाजाकडे सरकारनें आतां लक्ष देणें अत्यावश्यक आहे. त्यांची आर्थिक परिस्थिति फारच बिकट आहे, ती सुधारण्यासाठी रिझर्व्ह बँकेनें मुद्दाम पहाणी करून योजना तयार करावी व अशा योजनेंत सर्व नागरी सहकारी बँकांचा कसा उपयोग करून घेतां येईल, त्याकरतां अशा बँकांस कशा तऱ्हेनें मदत करतां येईल, याचा अवश्य विचार करावा. नागरी बँकांनीं आतांपर्यंत मध्यमवर्गीयांत काटकसरीची संवय निर्माण करून त्यांना सर्व तऱ्हेच्या बँकिंगच्या व्यवहाराचा कसा लाभ घ्यावा हें शिकविलें आहे. आपल्यासारख्या सहकारी नागरी बँकांना जनतासंपर्क, कार्यक्षमता व उत्साही कार्यवाढ लक्षांत घेऊन त्यांचें कार्यक्षेत्र वाढवून दिलें पाहिजे. यामुळें त्यांची फार मोठी शक्ति कामाला लागून त्या ग्रामीण व शहरी भागांतील सर्व तऱ्हेच्या आर्थिक व सामाजिक समस्या सोडविण्यासाठी समर्थ होऊं शकतील असा मला विश्वास वाटतो.

दि बँक ऑफ महाराष्ट्र लि.

शेड्यूल्ड बँक : मुख्य कचेरी–पुणें २.

स्थापना : १६ सप्टेंबर १९३५

बँकेस २१ वर्षे पूर्ण झालीं असून

या अवधींत

★ एकूण खेळतें भांडवल रु. ७ कोटी झालें.

★ वसूल भाग भांडवल रु. १६ लाख होऊन

★ राखीव व इतर निधि रु. ८,७५,००० पर्यंत गेला.

★ महाराष्ट्रांत व इतरत्र ३१ शाखा उघडल्या.

★ मुख्य कचेरीसाठीं पुणें येथें भव्य व सुंदर इमारत उभारली.

ही सर्व प्रगति ज्या भागीदार, खातेदार, ग्राहक व हितचिंतक यांच्या सहकार्यामुळें शक्य झाली त्या सर्वांस हार्दिक धन्यवाद.

असेंच सहकार्य यापुढेंही देण्याची त्यांस नम्र विनंती आहे.

चिं. वि. जोग,
बी. कॉम्., एफ्. आय्. बी. (लंडन)
मॅनेजर

नवीं राज्यें : क्षेत्रफळ व लोकसंख्या

राज्यांची पुनर्घटना झाल्यानंतर, १ नोव्हेंबर १९५६ रोजीं भारतांत १४ राज्यें असतील. अंदमान आणि निकोबार बेटें, दिल्ली, हिमाचल प्रदेश, लखदिव व अमिनदिव बेटें, मणिपूर आणि त्रिपुरा हे प्रदेश मध्यवर्ती सरकारच्या कक्षेत रहातील. राजप्रमुख ह्यापुढें उरणार नाहींत आणि राज्यांची अ, ब, क, ही वांटणीहि नाहींशी होईल. नवीं राज्यें, त्यांचें क्षेत्रफळ व लोकसंख्या खालीलप्रमाणें रहातील:—

राज्य	चौ. मैल	लोकसंख्या (लक्ष)
आंध्र प्रदेश	१,१०,२५०	३२२
आसाम	८४,९२४	९०
बिहार	६७,८३०	३८९
मुंबई	१,८८,२४०	४७८
जम्मू आणि काश्मीर	९२,७८०	४४
केरळ	१४,९८०	१३६
मध्यप्रदेश	१,७१,२००	२६१
मद्रास	५०,१७०	३००
म्हैसूर	७२,७३०	१९०
ओरिसा	६०,१४०	१४६
पंजाब	४६,६१६	१६०
राजस्थान	१,३२,३००	१६०
उत्तरप्रदेश	१,१३,४१०	६३२
प. बंगाल	३३,२७९	२६२

दि महाड को. अर्बन बँक लि.

अहवालाचें वर्षी बँकेकडील ठेवींत ४० हजारांची वाढ होऊन त्यांची रकम ८,१५,८१८ रु. झाली. वार्षिक उलाढाल ८० लक्षांवरून ९७ लक्षांवर गेली आणि कर्जाऊ दिलेल्या रकमा ३० तें ३५ हजारांनीं ज्यास्त आहेत. मालाचें तारण घेण्याची विशेष दक्षता घेतली जात आहे. या वर्षी बँकेची १४ गोडाउन्स होतीं. थकबाकीच्या वसुलीच्या बाबतींत नियामक मंडळाच्या 'वसूल समितीनें' उत्कृष्ट कार्य केलें आहे. बँकेस ११,८१२ रु. नफा झाला. ५% डिव्हिडंडला ४,३४४ रु. लागतील. (चेअरमन: द. न. वैद्य, बी. ए., एलएल. बी., ऑ. मॅ. डायरेक्टर: मि. गो. मेहता, बी. ए., एलएल. बी. मॅनेजर: मा. गो. धारप, बी. एस्सी., एच. डी. सी.)

बाँबे को. हाउसिंग फायनॅन्स सोसायटी लि.

वरील सोसायटीस अहवालाचे वर्षी ३·२९ लक्ष रु. नफा झाला. गेल्या वर्षी तो २·९५ लक्ष रु. होता. अहवालाचे सालीं सोसायटीनें २२·४४ लक्ष रु. चीं कर्जे दिलीं; म्हणजे आतांपर्यंत तिनें ६५·२६ लक्ष रु. चीं कर्जे दिलेलीं आहेत. सोसायटीच्या शेअर भांडवलापैकीं निम्में भांडवल सरकारचें आहे. ३½% डिव्हिडंडची सरकारी हमी आहे. त्या डिव्हिडंडला कमी पडणारी रकम सरकारनें पूर्वीच्या वर्षी सोसायटीला दिली होती. त्यापैकीं ३०,००० रु. आतां परत करण्यांत येत आहेत. ह्यापोटीं देणें, अजून ३३,००० रु. राहील.

भोर स्टेट बँक लि.

[स्थापना : १९४४]

मुख्य कचेरी:—भोर, जि. पुणें.

शाखा:—पुणें, पाली व शिरवळ.

अधिकृत भांडवल	रु. ५,००,०००
खपलेलें भांडवल	रु. ५,००,०००
वसूल भांडवल	रु. २,५०,०००
गंगाजळी व इतर फंडस्	रु. ७७,०००

बोर्ड ऑफ डायरेक्टर्स

श्री. म. व्यं. शिंगरे, अध्यक्ष. — न. भू. ना. पां. थोपटे, उपाध्यक्ष.
रावसाहेब य. द. खोले. — श्री. चं. रा. राठी.
श्री. गो. वा. देवी — श्री. बा. ग. धंदुके.

सरकारी रोखे खरेदी-विक्री, व्याजवसुली, पेन्शन कलेक्शन व इतर बँकिंगचे सर्व व्यवहार केले जातात.

बँक १ ते ४ वर्षे मुदतीसाठी कायम ठेवी स्वीकारते.

दराबाबत समक्ष चौकशी करावी.

पुणें कचेरी:—बुधवार घ. नं. ३६१-६२, पासोड्या विठोबाजीक. फोन नं. २५७६.

अधिक माहितीसाठीं लिहा.

वाय. एस. जोशी
मॅनेजर.

दि सांगली बँक लि.

सांगली.

स्थापना १९१६ : शेड्यूल्ड बँक

वसूल भांडवल	रु. ४,५०,०००
रिझर्व्हस् व इतर फंडस्	रु. ६,२५,०००
एकूण खेळतें भांडवल	रु. १,५०,००,०००

: शाखा :

रबकवी, तेरदळ, कवठें महांकाळ, शिरहट्टी, विलिंग्डन कॉलेज, मंगळवेढा, शहापूर, उगार, इचलकरंजी, कराड, कोल्हापूर व मुंबई.

बँकिंगचे सर्व व्यवहार केले जातात.

मॅनेजर.

हें पत्र पुणें पेठ शिवाजीनगर घ. नं. ११५१ आर्यभूषण छापखान्यांत केशव गणेश शारंगपाणी यांनीं छापलें व श्रीपाद वामन काळे, बी. ए., यांनीं 'दुर्गाधिवास' ८२३ शिवाजीनगर (पो. ऑ. डेक्कन जिमखाना) पुणें ४ येथें प्रसिद्ध केलें.